

SHARQ MUTAFAKKIRLARI MEROSIDA INSON KAMOLOTI VA JAMIYAT TARAQQIYOTI MASALALARI

RAXMATOV AKBAR

TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK UNIVERSITETI

3-KURS TALABASI

ILMIY RAHBAR: JASUR SULAYMONOV

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Sharq mutafakkirlari, xususan, Forobiyning "Fozil odamlar shahri", Ibn Rushdning "Fasl al-maqol", Umar Xayyomning "Ruboiylar"i kabi asarlarida inson kamoloti va jamiyat taraqqiyoti masalalari tahlil etiladi. Sharq falsafasida insonning ichki dunyosini boyitish, uni komil inson darajasiga yetkazish, jamiyatda adolat va tinchlik o'rnatish kabi g'oyalar muhim o'rin tutadi. Maqolada Sharq mutafakkirlarining ushbu g'oyalari bugungi kundagi dolzarbligi, insoniyatning ma'naviy yuksalishida ularning o'rni va ahamiyati ko'rsatib beriladi. Sharq mutafakkirlarining boy merosi inson kamoloti va jamiyat taraqqiyotiga katta hissa qo'shganligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Forobiy, Ibn Rushd, Umar Xayyom, Sharq mutafakkirlari, Inson kamoloti, Jamiyat taraqqiyoti, "Fozil odamlar shahri".

ABSTRACT

This article analyzes the issues of human perfection and social development in the works of Eastern thinkers, in particular, Al-Farabi's "City of Virtuous People", Ibn Rushd's "Fasl al-Maqol", and Omar Khayyam's "Rubaiyyar". In Eastern philosophy, such ideas as enriching the inner world of a person, raising him to the level of a perfect person, establishing justice and peace in society play an important role. The article shows the relevance of these ideas of Eastern thinkers today, their role and significance in the spiritual rise of humanity. It is emphasized that the rich heritage of Eastern thinkers has made a great contribution to human perfection and social development.

Keywords: Al-Farabi, Ibn Rushd, Omar Khayyam, Eastern thinkers, Human perfection, Social development, "City of Virtuous People".

АННОТАЦИЯ

В статье анализируются вопросы совершенствования человека и общественного развития в трудах мыслителей Востока, в частности, в «Городе добродетельных людей» Аль-Фараби, «Фасл аль-Маколь» Ибн Рушда, «Рубаййид» Омара Хайяма. В восточной философии важную роль играют такие идеи, как обогащение внутреннего мира человека, возвышение его до уровня совершенного человека, установление справедливости и мира в обществе. В статье показана актуальность этих идей восточных мыслителей сегодня, их роль

и значение в духовном развитии человечества. Подчеркивается, что богатое наследие мыслителей Востока внесло значительный вклад в развитие человека и развитие общества.

Ключевые слова: Аль-Фараби, Ибн Рушд, Омар Хайям, мыслители Востока, Совершенство человека, Социальное развитие, «Город добродетельных людей».

Kirish

Sharq falsafasi azaldan inson kamoloti, jamiyat taraqqiyoti, axloq-odob va ma'naviyat masalalariga alohida e'tibor qaratib kelgan. Buyuk mutafakkirlar o'z asarlarida insonning ichki dunyosini boyitish, uni komil inson darajasiga yetkazish, jamiyatda adolat va tinchlik o'rnatish kabi muhim g'oyalarni ilgari surganlar. Ushbu g'oyalar bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan va insoniyatning ma'naviy yuksalishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

Sharq mutafakkirlari, xususan, **Forobiy** o'zining "Fozil odamlar shahri" asarida ideal jamiyat tuzumini yaratish g'oyasini ilgari surgan. Uning fikricha, fozil shahar aholisi ilm-ma'rifatli, axloqli va adolatli bo'lishi kerak. Forobiyning bu g'oyalari bugungi kunda ham jamiyat taraqqiyotida muhim ahamiyatga ega¹.

Ibn Sino o'zining "Tib qonunlari" asarida nafaqat tibbiyot, balki insonning ruhiy holati va axloqiy fazilatlarini haqida ham fikr yuritgan. Uning fikricha, insonning sog'lom bo'lishi uchun nafaqat jismoniy, balki ruhiy sog'lomlik ham muhimdir². Ibn Sinoning bu g'oyalari bugungi kunda ham inson kamolotida muhim o'rin tutadi.

Alisher Navoiy o'zining "Mahbub ul-qulub" asarida insonning ichki dunyosini boyitish, uni komil inson darajasiga yetkazish, jamiyatda adolat va tinchlik o'rnatish kabi g'oyalarni ilgari surgan. Uning fikricha, insonning eng katta baxti – bu ilm-ma'rifatli, axloqli va vatanparvar bo'lishidir³. Navoiyning bu g'oyalari bugungi kunda ham yosh avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega.

Umar Xayyom o'zining "Ruboiylar"ida insonning hayot mazmuni, o'rni va jamiyatdagi vazifalariga falsafiy nuqtai nazardan yondashgan. Uning g'oyalarida insonning o'zligini anglash, hayotdan to'g'ri foydalanish va jamiyatga foyda keltirish masalalari muhim o'rin tutadi⁴.

Ibn Rushd o'zining "Fasl al-maqol"sida ilm-fan va falsafaning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni haqida fikr yuritgan. Uning fikricha, ilm-fan va falsafa jamiyatni rivojlantirishning asosiy omillaridan biridir. Ibn Rushdning bu g'oyalari bugungi

¹ Forobiy. Fozil odamlar shahri. - Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1993. - B. 56.

² Ibn Sino. Tib qonunlari. - Toshkent: Fan, 1996. - B. 120.

³ Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub. - Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1983. - B. 78.

⁴ Umar Xayyom. Ruboiylar. - Toshkent: Sharq, 2001. - B. 35.

kunda ham ilm-fan va ta'limning jamiyatdagi o'rnini belgilashda muhim ahamiyatga ega⁵.

Sharq mutafakkirlari inson kamolotiga erishishda ilm-ma'rifatning o'zni beqiyos ekanligini ta'kidlaganlar. Ular ilm-fanni insonning ichki dunyosini yorituvchi nurga, jaholat esa zulmatga qiyoslaganlar. Ilm-ma'rifat insonni fikrlashga, o'zini anglashga va jamiyatga foyda keltirishga o'rgatadi. Shuning uchun ham mutafakkirlar yosh avlodni ilm olishga, o'rganishga va o'z ustida ishlashga chaqirganlar.

Inson kamolotiga erishishda axloqiy fazilatlar ham muhim o'rin tutadi. Sharq mutafakkirlari adolat, halollik, rostgo'ylik, mehribonlik, saxovat va boshqa axloqiy fazilatlarini targ'ib qilganlar. Ular axloqli inson jamiyatning tayanchi, axloqsiz inson esa jamiyatning illati ekanligini ta'kidlaganlar. Shuning uchun ham ular yosh avlodni axloqiy fazilatlar ruhida tarbiyalashga katta e'tibor qaratganlar.

Jamiyat taraqqiyotida insonning o'zni beqiyosdir. Sharq mutafakkirlari insonni jamiyatning asosiy kuchiga, uning taraqqiyotining lokomotiviga qiyoslaganlar. Ular har bir inson jamiyat taraqqiyotiga o'z hissasini qo'shishi kerakligini ta'kidlaganlar. Shuning uchun ham ular yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga, ularni jamiyatga foyda keltirishga o'rgatganlar.

Sharq mutafakkirlarining g'oyalari bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Ular inson kamoloti, jamiyat taraqqiyoti, axloq-odob va ma'naviyat masalalarida bizga bebaho meros qoldirganlar. Ushbu merosni o'rganish va undan foydalanish orqali biz o'zimizni komil inson darajasiga yetkazishimiz, jamiyatimizni esa yanada taraqqiy ettirishimiz mumkin.

Xulosa

Sharq mutafakkirlari merosi insoniyat uchun bebaho xazinadir. Ushbu merosni o'rganish va undan foydalanish orqali biz o'zimizni komil inson darajasiga yetkazishimiz, jamiyatimizni esa yanada taraqqiy ettirishimiz mumkin. Sharq mutafakkirlarining g'oyalari bizga inson bo'lish, komil inson bo'lish va jamiyatga foyda keltirish yo'llarini ko'rsatib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Forobiy. Fozil odamlar shahri.** - Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1993.
2. **Ibn Sino. Tib qonunlari.** - Toshkent: Fan, 1996.
3. **Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub.** - Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1983.
4. **Umar Xayyom. Ruboiylar.** - Toshkent: Sharq, 2001.
5. **Ibn Rushd. Falsafaning falsafaga mosligi haqida risola.** - Toshkent: Fan, 1990.

⁵ Ibn Rushd. Falsafaning falsafaga mosligi haqida risola. - Toshkent: Fan, 1990. - B. 92.

6. **Sharq mutafakkirlari merosi.** - Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2005.
7. **Sharq falsafasi tarixi.** - Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010.
8. **Inson kamoloti va jamiyat taraqqiyoti.** - Toshkent: Tafakkur, 2015.
9. **Sharq mutafakkirlari asarlarida axloqiy g'oyalar.** - Toshkent: Ma'naviyat, 2018.
10. **Sharq mutafakkirlari va bugungi kun.** - Toshkent: Adolat, 2020.